

УДК 338.2

ГОЛОДОМОР 1932-1933 РР. ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ТРАГЕДІЇ

Ю.О. Носова, студентка факультету економіки та менеджменту
ВП Національного університету біоресурсів і природокористування України
«Ніжинський агротехнічний інститут»

Досліджено проблему голодомору в Україні, виявлено причини та наслідки трагедії.

Ключові слова: *колективізація, апогея, республіканські органи, волюнтаристська політика, геноцид.*

Багато трагедій пережив український народ, але страшнішого лиха, ніж голод 30-х років, історія України не знає. Початком "роботи" надзвичайної комісії слід вважати виступ Молотова на політбюро ЦК КП(б)У 30 жовтня 1932 р. Він поінформував, що зобов'язання України зменшуються на 70 млн. пудів і встановлюється остаточний хлібозаготівельний план в обсязі 282 млн. пудів, зокрема по селянському сектору - 261 млн. Інакше кажучи, з селян вимагалось витиснути стільки ж, скільки вже було заготовлено з червня по жовтень. Зрив заготівель пояснювався відсутністю не хліба, а боротьби за хліб. І справді, боротьби не було. Партійні, радянські і господарські працівники, яких кинули на хлібозаготівлі, бачили на власні очі трагізм ситуації. Більшість із них не могла залишитися лише гвинтиком бездушної державної машини. Сталін на січневому (1933 р.) об'єднаному пленумі ЦК ВКП(б) прямо звинуватив місцеві кадри у саботажі: "Наші сільські комуністи, принаймні більшість з них... стали боятися того, що селяни не здогадаються придержати хліб для вивозу його потім на ринок по лінії колгоспної торгівлі і, чого доброго, візьмуть та й здадуть увесь свій хліб на елеватори".

До виконання хлібозаготівельного плану надзвичайна комісія перевела Україну на блокадне становище. Деякі села заносилися на "чорну дошку". В них селяни позбавлялися права на виїзд, і, якщо в селі не було запасів їжі, населення вимирало. Зокрема, на Дніпропетровщині велике село Гаврилівка Межівського району вимерло повністю, Вербки Павлоградського району - наполовину.

Зимові хлібозаготівлі виссали з колгоспів не тільки нагромаджені з літа невеличкі натуральні фонди, а й навіть жалюгідні рештки зерна в соломі й полові після обмолоту. В потягах і на Станціях бригади працівників ДПУ перевіряли багаж пасажирів і конфісковували продовольство, яке селяни придбали за великі гроші або обміняли на цінні речі в сусідніх з Україною місцевостях, щоб привезти голодуючим родинам.

З 1 листопада 1932 р. по 1 лютого 1933 р. молотовська комісія додатково "заготовила" в Україні всього 104,6 млн. пудів зерна. Загальна кількість хліба, вилученого державою з урожаю 1932 р., становила 260,7 млн. пудів. Отже, Молотов не справився з виконанням хлібозаготівельного плану, хоч вивіз із республіки майже всі наявні запаси. На початку 1933 р. практично всюди в Україні запасів не залишалося, а треба було ще дожити до нового врожаю. Зимові хлібозаготівлі фактично забрали останній шматок хліба у голодуючих.

В архівах не знайдено документації надзвичайної хлібозаготівельної комісії. Бо її й не було. Молотов, а іноді Каганович, здійснюючи інспекційні поїздки по Україні, давали усні вказівки, а всі письмові постанови щодо "посилення" хлібозаготівель, які вони вважали за необхідне прийняти, йшли під грифом республіканських органів за підписами генерального секретаря ЦК КП(б)У Є. В. Костра, голови Раднаркому УСРР В. Я. Чубаря та ін. Навіть у протоколах засідань політбюро ЦК КП(б)У, які тривали годинами, зафіксовано тільки присутність цих сталінських емісарів. Що ж стало причиною голоду 1932-1933 років?

**Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
«Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку агропромислового
виробництва України в контексті інтеграції у світову економіку»**

Як розповідають архівні документи та матеріали, страшний голод був викликаний не примхами природи. Він був наслідком волонтаристської сталінської політики на селі, мав конкретні соціально-економічні передумови. І у першу чергу, слід назвати колективізацію, завдяки якій і колгосп, і колгоспника можна було обікрати до останньої зернини. Другою причиною були надмірні плани хлібозаготівель, обсяги яких поступово зростали, а хлібозаготівельна кампанія 1932 р. досягла апогею. Певну уяву про становище на селі у цей час дає скарга жителя с. Сverdликoве Бабанського району від 20 квітня 1932 р. Він писав голові Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету (ВУЦВК) Г.І. Петровському: "Год тому назад мене сельская комісія викинула з хати, забрала в мене мое хазайство, заключавшееся з одной корови й лошади, якою я обробляв землю, а корова кормила мою сім'ю: три десятини і хата, і три душі сім'ї. Больше ніякого імушества, як движимого, так і не движимого не мав..., був бедного состояния. Самі ледачі люди, які привикли за революцію ограбляти народ, якими грабежами не підняли государство, а розорили не только государство, но і весь народ - теперь вся земля стоїть необсяною, бо сільські власті хліб весь забрали до фунта і ми погібаєм з голоду, народ падає от голода як солома, лошади погибли...."

Такі листи надходили не тільки до Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і його голови, а й інших вищих органів влади. Писали і до Й.В. Сталіна. Писали всі - колгоспники, одноосібники, середняки, студенти, учні. Скаржились на надмірні плани хлібозаготівель, свавілля місцевих керівників, на оподаткування, штрафи, висловлювали стурбованість станом колективного господарства, писали про голодування сімей.

Писали, вірили, сподівались, чекали допомоги, захисту. В цих заявах і листах відбилася політика держави щодо селян, яка нарешті і привела до голоду. Як відомо, голод почався навесні 1932 р. Разом з тим, передвісники його з'явилися ще у 1931 р., коли виконання плану хлібозаготівель затяглося до весни 1932 р., коли у селян в рахунок хлібозаготівлі забрали не тільки хліб, а й іншу сільськогосподарську продукцію. В українське село прийшов голод

Кульмінації голод досяг навесні 1933 р., закінчився наприкінці літа 1933 р. Найжахливіша ситуація склалася у березні-червні, коли у селян після суворої зими не залишилося ніяких продовольчих запасів. Держава ж практично ніякої допомоги не надавала. Більше того, упродовж 22 місяців селянам не видавали хліба на зароблені трудовні, а створені у колгоспах натуральні фонди - насінневий, фуражний, продовольчий було передано в рахунок хлібозаготівель.

Вичерпавши останні запаси продовольства, доведені стражданнями голоду до відчаю, люди стали вживати в їжу все, що можна і не можна було їсти. Спочатку їли кішок, потом собак, навіть щурів і мишей, потім кропиву, лободу, листя дерев. В селах стояла моторошна тиша - ні співів півнів, ні гавкоту собак, ні гомону людей. Одним з наслідків голоду стало трупоїдство та людодїдство. Голод брав своє. Почалася масова смертність, причинами якої стали, як наслідки голоду, дистрофія і шлункові захворювання. Були села, населення яких вимерло повністю. Були і такі, де порожніми стояли більше третини хат. Ховати мертвих було нікому, на це у живих не вистачало сил. Тому часто ховали своїх близьких на городах і у погребях. По селу їздив возниця, йому було доручено збирати трупи і вивозити їх на кладовище, де була викопана велика яма, в яку скидали мерців, а іноді і ще живих людей. Скільки їх похованих живцем? А скільки таких, що знайшли в собі сили, щоб вибратись з цієї жахливої могили. Безпосереднім свідченням голоду є статистичні відомості про природний рух населення, його смертність, книги метричних записів.

СЕКЦІЯ 4
«Розвиток науки гуманітарного циклу
В сучасному суспільстві»

Відомо, що органи ДПУ змушували секретарів сільських рад, робітників ЗАГСів знищувати метричні книги, фальсифікувати відомості про смертність. За владними вказівками та негласними інструкціями лікарі теж старанно приховували істинну картину смертності та її чисельність. Житель з с. Нечаївка Шполянського району Ф.П. Смагленко свідчить: "...Реєструвати смерть близьких до сільради майже ніхто не приходив, а часто й не було кому приходити. Доводилось записувати на основі повідомлень свідків чи інших людей. Бувало й так, що людину записували до книги реєстрації смертей, а вона ще була живою, а то й взагалі вижила. Якщо порівняти кількість загиблих під час сталінських репресій, Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. та голодомору 1932-1933 років, вражає перевага загибелі людей під час голоду. І це трапилось на найбільш родючих землях України. Під час Другої світової війни за наказом А. Гітлера ешелонами вивозився верхній родючий шар землі з Христинівського та Уманського районів Черкащини. Це ті райони, які під час голоду 1932-1933 років були визнані одними з неблагополучних.

Про настрої селян та їх ставлення до політики держави щодо сільського населення свідчать архівні документи, що збереглися у фонді Златопільської робітничо-селянської інспекції. Селяни чітко визнали причини голоду: надмірні хлібозаготівлі, колективізація. Вони назвали і конкретних винуватців трагедії 1932-1933 років

Всього від жахливого голоду 1932-1933 років у Ковалисі загинуло понад 400 чоловік. Для порівняння, скажемо, що з фронтів Великої Вітчизняної війни не повернулися до рідних порогів 164 особи. Досить часто стверджують, що український Голодомор не мав виключно українського національного виміру, а отже, не є злочином геноциду, оскільки від голоду гинули не лише українці, а й представники національних меншин, які на той час жили в Україні.

Із цим твердженням перегукується досить парадоксальна позиція С.Кульчицького, яку він сформулював так: «Застосований Сталіним терор голодом в Україні і на Кубані був геноцидом українських громадян, а не українців». Він аргументує свою позицію тим, що : а) Сталін мав підстави побоюватися громадян УСРР; б) нікому - ні онукам громадян України, померлим від голоду, ні світовій громадськості неможливо довести, що знищення українців відбувалося подібно до знищення вірменів в Османській імперії у 1915 р. чи євреїв у країнах Європи, окупованих нацистами. З такими підходами не можна погодитися, оскільки вони є хибними у своїй основі і не відповідають критеріям Конвенції 1948 р. По-перше, населення Кубані, яка була частиною РРФСР, на три чверті складалося з українців, котрі були громадянами Російської Федерації. По-друге, відповідно до Конвенції 1948 р. геноцидом вважаються злочинні дії з наміром знищити певну національну, етнічну, расову або релігійну групу, а не громадян. Тобто людей знищують саме через їхню належність до певної національної, етнічної, расової чи релігійної групи, яка, власне, і є об'єктом злочину. По-третє, Сталін боявся не громадян України, він вбачав грізну небезпеку в українському національному відродженні. Тому й завдав превентивного удару, і цей удар був спрямований проти української нації як такої. Саме через це українці стали жертвами його злочинних акцій, а не тому, що вони були лише громадянами УСРР. Одна зі специфічних рис українського Голодомору зумовлена тим, що в перебігу історичного розвитку в деяких регіонах України відбулося вкраплення в тіло української нації національних меншин. Тому під час Голодомору, крім українців, справді гинули і представники національних меншин України. Вони також стали жертвами злочинних дій кремлівського керівництва. Але злочин геноциду було спрямовано не проти них, а проти української нації.

**Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
«Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку агропромислового
виробництва України в контексті інтеграції у світову економіку»**

Голодомор планувався і здійснювався як один з етапів спецоперації проти української нації як такої, оскільки саме вона, а не національні меншини, виступає суб'єктом державотворчого самовизначення і лише вона могла реалізувати право на самовизначення шляхом виходу з СРСР і утвердження незалежної держави. Будучи основною частиною української нації, українські селяни, а не представники національних меншин були живильним ресурсом і рушійною силою українських народних повстань та національно-визвольних рухів і відігравали в них чільну роль. Саме тому безпосереднім об'єктом Голодомору стала українська національна група та її питомий складник - українські селяни. Той факт, що від українського Голодомору постраждали представники національних меншин України, аж ніяк не може слугувати підставою для заперечення його антиукраїнської спрямованості. Здійснюючи Холокост проти євреїв, нацисти одночасно знищували циган, поляків, білорусів, українців, представників інших націй, яких вони так само вважали расово неповноцінними і потенційними ворогами рейху. Про це свідчать трагедії Бабиного Яру і інших місць масового знищення євреїв. Але ж ніхто не заперечує, що Холокост є геноцидом єврейського народу.

Організуючи штучний голод, сталінський тоталітарний режим мав на меті часткове винищення: а) селян - як представників ворожої соціальної групи - з тим, щоб упокорити та подолати їхній опір, і б) українських селян як представників національної групи, яка чинила найбільший спротив режиму і існування якої становило потенційну загрозу цілісності і самому існуванню комуністичної імперії.

Список літератури:

1. Роберт Конквест, "Жнива скорботи", Київ, "Либідь", 1993р.
2. Юрій Семенко, "Голод 1933 року в Україні".

ГОЛОДОМОР 1932-1933 ГГ. ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ ТРАГЕДИИ

Ю.А. Носова, студентка факультета економіки и менеджмента

*ОП Национального университета биоресурсов и природопользования Украины
«Нежинский агротехнический институт»*

Исследована проблема голодомора в Украине, выявлены причины и последствия трагедии.

Ключевые слова: коллективизация, апогея, республиканские органы, волюнтаристская политика, геноцид.

FAMINE OF 1932-1933. CAUSES AND CONSEQUENCES

Julia O. Nosova, student course, specialty "Accounting and Auditing", Faculty of Economics and Management SS National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine «Nizhyn Agrotechnical Institute»

The problem of famine in Ukraine, identified causes and consequences.

Keywords: collectivization, apogee, national authorities voluntarist policy of genocide.